

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ДЕФІНІЦІЙ У ПРОЦЕСІ НОРМОТВОРЕННЯ

THEORETICAL ASPECTS OF THE APPLICATION OF LEGAL DEFINITIONS IN THE PROCESS OF RULEMAKING

Турчин С.А., студентка I курсу

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Турчин А.І., к.пед.н., доцент,
завідувач кафедри іноземних мов

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Турчин-Кукаріна І.В., к.ю.н.,
асистент кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти
і менеджменту соціокультурної діяльності

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Стаття присвячена дослідженню правових дефініцій як засобу юридичної техніки в теоретико-правовому аспекті, формулюванню теоретичних пропозицій для вдосконалення їх застосування у процесі нормотворення.

Еволюція теоретичної та практичної діяльності, потреба створення науково обґрунтованої та єдиної бази для формулювання ефективних методичних рекомендацій щодо розроблення правових норм із застосуванням правових дефініцій зумовлює актуальність дослідження правової дефініції як засобу юридичної техніки.

Мета дослідження – на основі наукового аналізу правових дефініцій як засобу юридичної техніки сформулювати теоретичні пропозиції для вдосконалення їх застосування у процесі нормотворення.

У статті досліджено теоретичні основи застосування правових дефініцій, у контексті чого розмежовано поняття «правова дефініція», «правовий термін», «правова категорія» та «правове поняття», розкрито поняття, сутність, ознаки, структуру, види, завдання, функції правових дефініцій, визначено поняття «правова дефініція»; сформульовано вимоги до правових дефініцій, пропозиції щодо вдосконалення застосування правових дефініцій у процесі нормотворення.

Правові дефініції запропоновано визначати як засіб юридичної техніки, який є системоутворювальним стислим науково обґрунтованим логічним визначенням правового поняття та відображає його істотні відрізняльні чи узагальнювальні родові та видові ознаки, завдяки чому формує, уточнює значення терміна, розмежовує його від інших правових понять та уніфікує його розуміння суб'єктами правовідносин; реальне правове визначення – як правову дефініцію, за допомогою якої відшукують, будують певні юридичні поняття, категорії, явища, виокремлюють досліджувані предмети серед числа (групи, виду, роду, класу) інших предметів, а номінальне правове визначення – як правову дефініцію, завдяки якій формують значення юридичного терміна, що або вперше вводиться у комунікативний процес, або уточнює значення терміна, який вже існує в реальній правовій дійсності.

У статті систематизовано основні вимоги до формулювання правової дефініції, проаналізовано проблеми, пов'язані з використанням правових дефініцій як засобу юридичної техніки у процесі нормотворення, сформульовано пропозиції вдосконалення їх використання у процесі нормотворення.

Ключові слова: правові дефініції, правове визначення, реальне правове визначення, номінальне правове визначення, нормотворення, нормопроекування, юридична техніка.

The article is devoted to the study of legal definitions as a means of legal technique in the theoretical and legal aspects, and the formulation of the theoretical recommendations for improving the application of legal definitions in the process of rulemaking.

The relevance of the study of legal definitions as a means of legal technique determines the evolution of the theoretical and practical activities and the necessity of creation a scientifically sound and unified basis for the formulation of effective guidelines for the development of legal norms using the legal definitions.

The purpose of the study is to formulate the theoretical recommendations for improving the application of legal definitions in the process of rulemaking on the basis of scientific analysis of legal definitions as a means of legal technique.

Theoretical backgrounds of the application of legal definitions are examined. Concepts of the "legal definition", "legal term", "legal category" and "legal concept" are distinguished. The concept, the essence, the features, the structure, the types, the tasks and the functions of legal definitions are revealed. The concept of "legal definition" is defined. The requirements and recommendations for improving the application of legal definitions in the process of rulemaking are formulated.

Legal definitions are defined as a tool of legal technique. It is the system-forming, concise, scientifically based and logical definition of the legal concept and reflects its essential distinctive or generalizing generic and specific features, thus forming, clarifying the meaning of a term, distinguishing it from other legal concepts and unifies the perception of the legal concept among subjects of the legal relations. The real legal definition is defined as a legal definition. It retrieves, constructs certain legal concepts, categories and phenomena, and distinguishes the studied objects among the number (group, species, genus, categories) of other objects. The nominal legal definition is defined as a legal definition, which forms the meaning of a legal term, which is either introduced for the first time in the communicative process, or clarifies the meaning of a term, that already exists in the legal reality.

The main requirements for the formulation of the legal definition are systematized. The problems associated with the use of legal definitions as a means of legal technique in the process of rule-making are analyzed. The recommendations for improving their use in the process of rulemaking are formulated.

Key words: legal definitions, real legal definitions, nominal legal definitions, the process of rulemaking, legal technique normative-project activity.

Актуальність дослідження правової дефініції як засобу юридичної техніки зумовлена еволюцією теоретичної та практичної діяльності, потребою створення науково обґрунтованої основи формулювання методичних

рекомендацій з розроблення правових норм із застосуванням правових дефініцій.

На етапі нормотворення законодавець не може передбачити усіх практичних проблем застосування

правових дефініцій, тому виявити та вирішити проблеми у застосуванні правових дефініцій є завданням юридичної науки.

Правові дефініції досліджували учені О.О. Андрійченко, Н.В. Артикуца, Г.Д. Гурвич, О.В. Зайчук, В.С. Ковальський, В.М. Косович, І.А. Полонка, А.В. Хворостянкіна, О.Ф. Цвіркун, О.В. Чернецька та інші науковці, що свідчить про доволі значний науковий інтерес до правових дефініцій.

Мета статті – на основі наукового аналізу правових дефініцій як засобу юридичної техніки обґрунтувати теоретичні пропозиції для вдосконалення застосування правових дефініцій у процесі нормотворення.

Для ефективного дослідження правових дефініцій розмежуємо поняття «правова дефініція», «правовий термін», «правова категорія» та «правове поняття», розпочавши із дослідження *правового поняття*¹.

Правове поняття – це словесні, концентровані формулювання думки як спосіб віддзеркалення типового або конкретного явища, стану або процесу в загальному предметі юридичної науки, сума здобутих наукових знань про них [3, с. 115]. Сутність правових понять розкривається в їх ознаках та функціях (до яких належать функція іменування, називання узагальнення, специфікації, абстракції певного юридичного явища, предмета чи відносин; відображення у змісті юридичного поняття родових чи видових ознак, якостей, сутнісних характеристик досліджуваного предмета, категорій, відносин, явищ, виокремлення суттєвих внутрішніх та зовнішніх зв'язків між структурними елементами досліджуваного предмета як системи, зв'язків між досліджуваним предметом та суміжними явищами, категоріями, відносинами тощо; формування абстрактного уявлення про клас або систему предметів через узагальнення суттєвих ознак одиничних понять; аналіз специфічних суттєвих ознак одиничних понять та їх виокремлення із класу чи системи подібних; відображення закономірностей безперервних, постійних і суттєвих змін предмета та особливостей його розвитку та функціонування в різних системах правової дійсності, фрагментів дійсності, які розглядаються в абстрагуванні від зміни і розвитку юридичного предмета; зосередження в понятті як змісту, так і обсягу досліджуваних предметів; закріплення та вираження певного змісту та обсягу юридичного поняття в мовній системі).

Термін «категорія» – грецького походження, означає висловлення, ознаки [4, с. 420]². На відміну від «категорії», «поняття» містить детальнішу інформацію про сутність явища, створює основу для виявлення його ознак і зв'язків, необхідних логічних операцій, оскільки поняття за своєю природою є формою мислення, яка відображає сутнісні ознаки явищ, поданих у їх визначеннях [6, с. 589], тому «категорія» є ширшою формою мислення.

Правову категорію можна визначити як універсальну форму мислення, яка відображає узагальнене фундаментальне правове поняття з найбільш загальними і закономірними зв'язками й відношеннями, у якій зосереджені найвагоміші сутнісні характеристики та основні закономірності виникнення, функціонування, розвитку

досліджуваного предмета, відносин, явища, а також відношення між структурними елементами досліджуваного предмета як системи або зв'язки між досліджуваним предметом та суміжними явищами, категоріями, відносинами тощо.

Досліджуючи поняття «правовий термін», зазначимо, що слово як мовна одиниця слугує формою вираження понять, і завдяки мові право набуває публічності. Якщо слово або словосполучення виражає певне поняття галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя, його називають *терміном* [3, с. 819]. Слова є маркерами наукових понять, по-різному звучать у мовах, можуть змінюватися з часом у одній і тій ж мові або позначати декілька понять. *Термін*, яким маркується конкретне наукове поняття, на відміну від слова, що позначає інші, ненаукові поняття, в інтересах науки відрізняється більшою однозначністю смислу. Отже, термін – це «наукове слово», що позначає наукове поняття, тому, формулюючи текст правової норми, законодавець використовує для позначення понять слова, які в контексті юридичної науки слід іменувати термінами. Вивчення юридичних термінів здійснюється на межі юриспруденції і лінгвістики.

Правові дефініції були предметом наукових досліджень таких учених, як Р.О. Гаврилюк, Ю.Є. Зайцева, П.М. Рабінович, Т.С. Подорожна, Н.В. Артикуца, А.В. Хворостянкіна, В.М. Косович, Н.А. Власенко та інші. Термін «дефініція» – латинського походження, означає «встановлення меж» [7]. У загальнонауковому контексті дефініція – стисле логічне визначення, що містить істотні ознаки визначуваного поняття [8, с. 259]³.

У юридичній літературі доволі багато визначень правових дефініцій, серед яких нам імпонує таке: правова дефініція – це особливий засіб забезпечення цілісності та узгодженості правового регулювання, який за допомогою відповідних мовних правил, логічних прийомів, а також з урахуванням визначених соціокультурних параметрів, надає можливість точно визначити поняття і суттєві ознаки певного юридично значущого явища або предмета у доступній для розуміння формі з метою підвищення ефективності реалізації правових норм [10].

Враховуючи основні правила, вимоги та закони класичної логіки, застосовуючи метод аналогії, сформулюємо *основні вимоги до формулювання правової дефініції*.

Структура правової дефініції повинна містити визначуваний та визначаючий предмети (*definiendum* та *definiens*). Правова дефініція є співмірною (обсяг визначуваного поняття повинен бути еквівалентним обсягу визначаючого поняття). Юридичне визначення не може бути суперечливим.

Правова дефініція не повинна містити «кола», адже тоді під час визначення юридичного поняття вдаватимуться до іншого юридичного поняття, яке, у свою чергу, визначається за допомогою першого. У такому разі правова дефініція не нестиме пізнавально-інформативної цінності.

Правова дефініція повинна відповідати критеріям чіткості, бути зрозумілою, точною та конкретною; відображати лише значущі й основні (істотні) ознаки предмета, який узагальнює чи виокремлює; повинна бути однозначною і не бути негативною (адже негативне визначення надає відомості тільки про такі ознаки, які не належать предмету, тому не вирізняється високим рівнем інформативності щодо визначуваного предмета).

Науковець О. Дашковська розглядає правові дефініції як нормативно-правові приписи особливого типу, що

¹ У логіці поняття визначають як форму мислення, яка є результатом узагальнення та виділення предметів деякого класу за загальними та специфічними для них ознаками [1, с. 137]. Також поняттям називають думку, яка фіксує ознаки відображуваних в ній предметів та явищ, що дозволяють відрізнити ці предмети та явища від суміжних з ними [2, с. 150].

² Із погляду філософії, категорія є основним логічним поняттям, що відображає найбільш загальні й закономірні зв'язки й відношення, які існують у реальній дійсності. Категорія у науці – універсальні форми мислення, що відображають загальні властивості і відношення об'єктивної дійсності і пізнання, або групи однорідних предметів [5, с. 396]. На думку Н.І. Панова, правові категорії є межею наукового узагальнення як у області юридичних знань, так і в правознавстві, юридичній практиці в цілому [3, с. 115].

³ У логіці дефініцією називають логічну процедуру, за допомогою якої відшукується, будеться який-небудь предмет, відрізняється від інших, а також формується значення вперше вживаного терміна чи уточнюються значення уже існуючого терміна [9, с. 165].

характеризуються як змістовними, так і формальними ознаками⁴.

До ознак правової дефініції, на нашу думку, також доцільно віднести такі: юридичне визначення змінюється та вдосконалюється відповідно до розвитку суспільних відносин та інших об'єктивних і суб'єктивних факторів; має загальнообов'язковий характер; правове визначення сприяє єдиному розумінню, оцінці, реалізації норм права.

Варто визначити основні завдання правової дефініції: вона відшукує, будує юридичні поняття, відносини, категорії, явища, *виділяє* досліджувані предмети серед числа інших предметів; по-друге, *формує* значення юридичного терміна, що вперше вводиться у комунікативний процес, або *уточнює* значення терміна, який вже існує в реальній правовій дійсності; *розмежовує критерії відмінності* правового явища, поняття, категорій, відносин, які є предметом операції визначення – від інших суміжних правових явищ, понять категорій, відносин.

У логіці визначення, яке ототожнює, розрізняє, буде, виділяє предмет, називають реальним, а визначення, за допомогою якого розкривають зміст понять, уточнюють, вводять значення термінів, – номінальним [12, с. 167].

Функції правових дефініцій визначимо як основні напрями їх впливу на правові відносини, поведінку суб'єктів, що взаємодіють у сфері права в процесі реалізації прав, свобод, інтересів та виконання обов'язків. Вони є виразом сутнісних ознак правових дефініцій, що відображають їх природу, їхнє місце, призначення, роль, значення у правовій системі сучасності.

З найважливіших функцій правових дефініцій назвемо системно-структурну функцію (яка забезпечує внутрішню узгодженість усіх елементів механізму правового регулювання, відображення в них єдиних цілей і завдань) [13, с. 4]; функцію забезпечення правової визначеності (реалізації загального та фундаментального принципу права, що гарантує адекватне визначення змісту права, можливостей його реалізації задля забезпечення прав, свобод, інтересів, виконання обов'язків); функцію реалізації принципу верховенства права⁵; функцію чіткого, однозначного, уніфікованого, несуперечливого та повного визначення юридичних категорій, явищ, понять та відносин; структурно-функціональну функцію (полягає у виокремленні сутнісних, внутрішніх зв'язків та взаємодій між структурно-функціональними елементами юридичних категорій, явищ, понять та відносин); комунікативну функцію (функцію визначення зовнішніх та формальних зв'язків та взаємодій між юридичними категоріями, явищами, поняттями та відносинами, іншими суміжними категоріями та суспільством); інтерпретаційну функцію (тлумачення, роз'яснення змісту нормативно-правових актів і термінів, які в них використані); номі-

нативну функцію (формування понятійного апарату права); стабілізуючу функцію (дефініція фіксує відповідний стан знань на певному етапі історичного розвитку як наукової, так і практичної діяльності; диференціальну функцію (розмежування юридичних понять, які є близькими за значенням чи неоднозначними); евристичну функцію (полягає у відкритті чи формуванні нових дефініцій); ідеологічно-виховну функцію (за допомогою якої формується уявлення суб'єктів правовідносин про можливі моделі їхньої поведінки у процесі реалізації тих чи інших прав, свобод, інтересів або виконання обов'язків); системну функцію (забезпечує виклад змісту правових норм без суперечностей та повторів).

Виділяють охоронну, регулятивну функції правових дефініцій, що полягає у визначенні векторів поведінки суб'єктів правових відносин, яка бажана або принаймні дозволена правом [15, с. 46].

У результаті дослідження поняття та сутності правових дефініцій, їх диференціації від суміжних понять у юриспруденції, ми здобули наукові підстави для висновку: *правова дефініція* – це засіб юридичної техніки, який є системоутворювальним, стислим науково обґрунтованим, логічним визначенням правового поняття та відображає його істотні відрізняльні чи узагальнювальні родові та видові ознаки, завдяки чому формує, уточнює значення терміна, розмежовує його від інших правових понять та уніфікує його розуміння суб'єктами правовідносин.

У юриспруденції відомі такі види правових дефініцій, як правозастосувальна (судова, адміністративна), доктринальна, нормально-правова (законодавча і підзаконна) правові дефініції.

Якість нормотворення є важливою для забезпечення ефективності законодавства, реалізації поставлених перед ним завдань зі створення коректної моделі суспільних відносин, при цьому вона не залежить від статистичної закономірності впливу кількості на якість.

У разі недосконалого використання правових дефініцій у нормопроектванні створюються перешкоди для ефективного застосування цього засобу юридичної техніки на практиці, що призводить до розрізненості судової практики, зумовлює непослідовність втілення обраних раніше концептуальних регулятивних ідей, не відповідає концепції правової визначеності.

Ведучи мову про правові дефініції як про засіб юридичної техніки, зауважимо, що С.В. Бобровник юридичну техніку визначає як сукупність принципів, правил, методів, засобів та прийомів, що використовуються для якісного написання та оформлення текстів нормативних актів [16, с. 1090]. Від правильності використання правових дефініцій як засобу юридичної техніки залежить якість нормативного акта.

Досліджені ознаки правових дефініцій, інші теоретичні аспекти формують обґрунтовані підстави для висновку про наявність об'єктивної потреби в оптимізації нормопроектувальної діяльності з використанням юридичних дефініцій та спонукають до підготовки конкретних пропозицій щодо удосконалення нормопроектвання.

Думки науковців стосовно доцільності застосування у нормативно-правових актах значної кількості правових дефініцій суттєво відрізняються⁶, а існуючі правила нормотворчої техніки стосуються форми, а не змісту нормативно-правового акта⁷.

⁴ До змістовних (ключових, сутнісних) ознак належать: зміст правових дефініцій складають положення правової теорії, що сформульовані під час наукового пошуку, саме тому дефінітивні нормативно-правові приписи характеризуються високим ступенем наукової обґрунтованості; зміст правових дефініцій повністю відповідає функціональному призначенню правових дефініцій, тобто забезпечує єдине розуміння реалізації правових норм, вносить ясність та чіткість у процес правового регулювання; правові дефініції реалізуються опосередковано та у взаємозв'язку із правами і обов'язками суб'єктів суспільних відносин, закріплених у праві, адже вони сприймаються суб'єктом, що реалізує ті або інші норми, який надалі здійснює свою діяльність із урахуванням отриманої інформації [11, с. 21–23]. До формальних ознак О. Дашковська відносить правові дефініції не повинні загроможувати нормативно-правовий акт; правові дефініції можуть по-різному розміщуватися в структурі нормативно-правового акта, зокрема, в тексті самої норми права, у вигляді окремої статті та у примітках; співвідношення норми-дефініції і тексту нормативно-правового акта може бути різним, хоча, як правило, дефінітивна норма збігається з однією структурною одиницею (статтею, пунктом, абзацом) нормативного акта [11, с. 21–23].

⁵ У рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа № 1-25/2010 від 29.06.2010) зазначено, що «одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустимі лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями» [14].

⁶ В. Баранов стверджує, що правова дефініція є необхідним переходом від невизначеності права до визначеності, адже «будь-яка правова дефініція є продуктом компромісної боротьби учасників законодавчого процесу і вираженням волі... влади».

⁷ Дослідивши Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки, схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України № 41 від 21.11.2000, Правила підготовки проектів актів КМ України, затв. постановою КМ України № 870 від 06.09.2005, з'ясовано: вони містять більше формальні, аніж змістовні вимоги до написання нормативно-правових актів, внесення змін до законів й не охоплюють усього кола проблем, що виникають у нормотворчій діяльності, зокрема, пов'язаних з використанням правових дефініцій [17, 18].

У структурі нормативно-правового акта виділяють три складові частини: мовну, логічну, структурну, тому доцільна систематизація пропозицій з урахуванням специфіки предмета діяльності та організаційно-процедурної компоненти нормотворення. Цей підхід важливий для розроблення пропозицій з оптимізації нормопроекткування із використанням правових дефініцій⁸.

Здебільшого труднощі нормопроекткування з використанням правових дефініцій виникають під час розроблення мовної та логічної компонент. Недоліки нормотворення стосуються не лише мовного оформлення нормативно-правових актів, але й логічних аспектів. Тому вимоги до осіб, які здійснюють законотворення, мають включати вміння застосовувати під час створення текстів законодавчих актів закони формальної логіки, які дозволяють створити логічну основу вираження правових норм [7].

Часто законодавчі дефініції не відповідають вимогам теорії та практики; їх дефектами є колізійність, суперечливість, нелогічність.

У нормативно-правових актах трапляються різні визначення однакових понять⁹, тому доцільне запровадження в Україні обов'язкової лінгвістичної, логічної, правової експертизи проєктів нормативно-правових актів.

Створюючи новий нормативно-правовий акт, необхідно проводити ретельну логічну експертизу усіх його норм окремо (аналіз) та у сукупності (синтез), а також з урахуванням діалектичного зв'язку з уже існуючими нормами законодавства, станом державно-правової та суспільно-політичної дійсності. У разі часткової зміни нормативно-правового акта шляхом внесення змін потрібно обов'язково узгоджувати логічний зміст його новел із логічним змістом оновлюваного акта.

Можна назвати й інші проблеми, пов'язані з використанням правових дефініцій як засобу юридичної техніки у процесі нормотворення: недоцільне застосування правових дефініцій або недостатня кількість правових дефініцій; неоднотипність та неточність вживання правових термінів, зміст яких розкривають правові дефініції; недотримання лаконічності та стислості при формулюванні юридичних дефініцій; невідповідність юридичних дефініцій законам логіки; непридатність нормативно-правового акта із застосуванням юридичних дефініцій для ефективного цільового використання адресатами правової норми у відповідних конкретно-історичних умовах місця і часу; наявність суперечливих правових дефініцій та колізій між ними тощо.

На основі аналізу проблем, пов'язаних із використанням правових дефініцій як засобу юридичної техніки у процесі нормотворення, можна навести такі рекомендації щодо нормотворення: щодо мовної компоненти нормотворення: застосовувати юридичні дефініції тоді, коли без них не обійтися; вживати правові терміни точно й однотипно; формулювати правові дефініції лаконічно та стисло; щодо логічної компоненти нормотворення: при формулюванні правових дефіні-

цій визначати поняття за класовими чи родовими ознаками, а потім зазначати його видові ознаки, які відрізняють визначуване поняття від подібних йому понять, тобто, застосовувати прийом руху від загального до конкретного з наведенням переліку специфічних ознак, що відображають сутність дефініційованого поняття; забезпечити відповідність тексту нормативно-правового акта та правових дефініцій законам логіки, зв'язок між логічним змістом правової норми, сформульованої за допомогою правових дефініцій, та структурою правової норми й нормативно-правового акта; уникати колізій та суперечливостей правових дефініцій; щодо структурної компоненти нормотворення: застосовувати у тексті нормативно-правових актів із значною кількістю правових дефініцій преамбулу, що сприятиме системному тлумаченню тексту нормативно-правового акта із врахуванням конкретно-історичних мотивів його прийняття та головної регулятивної ідеї; сформулювати у тексті нормативно-правового акта перелік принципів, покладених в основу правового регулювання, що полегшить процес тлумачення нормативно-правового акта та правових дефініцій; щодо організаційно-процедурної компоненти нормотворення: забезпечити зв'язок нормотворчості з чинним законодавством, щоб нова правова норма з дефініціями органічно узгоджувалася з іншими нормами [22]; забезпечити зв'язок нормотворчості з практикою, враховувати у нормотворчій діяльності узагальнення вітчизняної та міжнародної судової практики, *acquis communautaire* (правовий доробок Європейської спільноти (зміст, принципи міжнародних угод; рішення суду ЄС, сукупність заходів ЄС); забезпечити зв'язок нормотворчості з наукою, зокрема шляхом врахування при нормотворенні результатів доктринального тлумачення правових дефініцій та правових понять, зміст яких розкривають ці дефініції; проводити правові, мовні, логічні та відповідні спеціальні експертизи; забезпечити придатність нормативно-правового акта із застосуванням дефініцій до ефективного цільового використання адресатами норми у відповідних конкретно-історичних умовах місця і часу.

Сформульовані рекомендації дають змогу запропонувати принципи нормотворення із використанням правових дефініцій, головні з яких: доцільності (відповідності об'єктивній необхідності; науковості; зв'язку з практикою; демократизму, верховенства права і законності; системності; логічності та несуперечливості; термінологічної однозначності (стандартизованості).

Висновок. У результаті дослідження проаналізовані правові дефініції як засіб юридичної техніки (запропоновано визначати поняття «правова дефініція» як засіб юридичної техніки, який є системоутворювальним стислим науково обґрунтованим логічним визначенням правового поняття та відображає його істотні відрізняльні чи узагальнювальні родові та видові ознаки, завдяки чому формує, уточнює значення терміна, розмежовує його від інших правових понять та уніфікує його розуміння суб'єктами правовідносин, «реальне правове визначення» як правову дефініцію, за допомогою якої відшукують, будують певні юридичні поняття, категорії, явища, виокремлюють досліджувані предмети серед числа (групи, виду, роду, класу) інших предметів, «номінальне правове визначення» як правову дефініцію, завдяки якій формують значення юридичного терміна, що або вперше вводиться у комунікативний процес, або уточнює значення терміна, який вже існує в реальній правовій дійсності; сформульована низка вимог до правових дефініцій; вкотре наголошено на функції правових дефініцій як засобу юридичної техніки, а також обґрунтовані теоретичні пропозиції для вдосконалення застосування правових дефініцій у процесі нормотворення.

⁸ М. Любимов зазначає, що мовна складова тексту закону пов'язана з лексичними, морфологічними, синтаксичними особливостями правових актів; логічна складова передбачає використання в тексті правового акта законів формальної логіки: тотожності, непротиріччя, достатньої підстави та виключення третього; структурна складова визначає елементи структури тексту правового акта і правила використання різних частин цієї структури [29, с. 140].

⁹ Так, у ст. 126 Кримінального кодексу України вказано, що домашнє насильство – «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» [20]; а у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 зазначено: «домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [21].

ЛІТЕРАТУРА

1. Конверський А.Є. Логіка : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 304 с.
2. Горский Д.П. Краткий словарь по логике. Москва : Просвещение, 1991. 208 с.
3. Словарь терминов по теории государства и права: учебное пособие / Н.І. Панов та ін. Харків, 1997. 180 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусел. Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.
5. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничук. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ : УРЕ, 1985. 968 с.
6. Причепій Є.М. Філософія : підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л. А. Чекаль. Київ : Академ-видав, 2005. 592 с.
7. Хворостянкіна А.В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. *Міністерство юстиції України*. : веб-сайт. URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/6669> (дата звернення: 06.01.2021).
8. Словник української мови : у 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 2. 550 с.
9. Конверський А.Є. Логіка (традиційна та сучасна) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 536 с.
10. Хоменко О.В. Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект) : анотац. до дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : 12.00.01. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:X4z0sERKCFYJ:dpnan.org.ua/files/2020/apotatsiya-disertatsiyi-_homenko_.doc+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 09.01.2021).
11. Дашковська О.Р. Правові дефініції як різновид нормативних приписів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2012. Вип. 3. С. 16–23.
12. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / пер. с фр. В.А. Туманова. Москва: Междунар. отношения, 2003. 400 с.
13. Подорожна Т.С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юр. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 16 с.
14. Рішення Конституційного Суду України від 29 черв. 2010 р. № 125/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text> (дата звернення: 05.01.2021).
15. Хоменко О.В. Правові дефініції: сутнісні ознаки. *Держава і право. Сер. Юридичні науки*. 2017. Вип. 75. С. 42–46.
16. Бобровник С.В. Юридична техніка. *Міжнародна поліцейська енциклопедія* : у 10 т. / за ред. Ю.І. Римаренка та ін. Київ : Ін Юре, 2003. Т. 1. 1232 с.
17. Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки від 21. листоп. 2000 р. № 41. / М-во юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0041323-00> (дата звернення: 11.01.2021).
18. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України : постанова / Кабінет Міністрів України від 6. вер. 2005. № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/870-2005-p> (дата звернення: 11.01.2021).
19. Любимов Н.А. К вопросу о правовой коммуникации законодательства. *Юрислингвистика*. 2002. № 3. С. 132–148.
20. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.01.2021).
21. Євграфова Є. Розвиток філософсько-логічних концепцій мови права. *Право України*. 2010. № 2. С. 282-286.
22. Турчин-Кукаріна І.В. Оціночні поняття у цивільному процесуальному праві України : дис. . . . канд. юр. наук : 12.00.02. Львів, 2013. 255 с.